

ROZSUDEK JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Jaroslava Bureše a soudců JUDr. Zdeňka Krčmáře a JUDr. Františka Duchoně, v právní věci žalobkyně Pražské správy nemovitostí, s.r.o. se sídlem v Praze 3, Seifertova 9, zastoupené JUDr. Rostislavem Dolečkem, advokátem se sídlem v Praze 3, Seifertova 9, proti žalovanému [REDAKCE], bytem v [REDAKCE], o přivolení k výpovědi z nájmu bytu, vedené u Obvodního soudu pro Prahu 4 pod sp.zn. 18 C 35/94, o dovolání žalobkyně proti rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 28. září 1995, č.j. 21 Co 314/95-36, takto:

Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. září 1995, č.j. 21 Co 314/95-36, se z r u š u j e a věc se v r a c í tomuto soudu k dalšímu řízení.

O d ů v o d n ě n í:

Obvodní soud pro Prahu 4 rozsudkem ze dne 7. září 1994, č.j. 18 C 35/94-15, přivolil k výpovědi z nájmu bytu velikosti 1+0 s příslušenstvím, II. kategorie, v prvním patře domu č.p. [REDAKCE] v [REDAKCE] ulice, kterou dala žalobkyně žalovanému. Rozhodl dále, že tříměsíční výpovědní lhůta počne běžet prvním dnem kalendářního měsíce následujícího po právní moci rozsudku a uložil žalovanému a všem, kdož s ním bydlí, byt vyklidit a vyklizený odevzdat žalobkyni do patnácti dnů po zajištění náhradního ubytování. O nákladech řízení rozhodl tak, že na jejich náhradu nemá právo žádný z účastníků. Na základě zjištěného skutkového stavu obvodní soud dospěl k závěru, že jsou podmínky pro přivolení k výpovědi z nájmu dle ustanovení § 711 odst. 1 písm. d) občanského zákoníku (dále jen o.z.), neboť žalovaný po dobu delší tří měsíců neplnil svou povinnost platit nájemné. Aktivní legitimaci v daném vztahu soud prvního stupně odvozoval od zjištění učiněného z výpisu z katastru nemovitostí (ze dne 11. ledna 1994), totiž, že žalobkyně je vlastníkem domu, v němž se nachází byt žalovaného.

K odvolání obou účastníků (ze strany žalobkyně jen do výroku o nákladech řízení) Městský soud v Praze shora citovaným rozsudkem změnil rozsudek obvodního soudu tak, že žalobu zamítl a zavázal žalobkyni na náhradě nákladů řízení před soudy obou stupňů zaplatit žalovanému částku 500,-Kč. Poukázal přitom na sdělení žalobkyně a na fotokopii kupní smlouvy z 28. prosince 1994, čtenou k důkazu v odvolacím řízení, podle níž žalobkyně dům prodala manželům [redacted] a [redacted], přičemž právní účinky vkladu do katastru nastaly (dle doložky Katastrálního úřadu Praha - město na této listině) dnem 3. ledna 1995. Z této listiny, z dopisu [redacted] nájemcům z 1. března 1995, jakož i z dokladu z 10. března 1995 o úhradě dlužného nájemného žalovaným odvolací soud dovedl (bez toho aby se zabýval jinou argumentací účastníků), že žalobkyně prodejem domu pozbyla vůči žalovanému právní postavení pronajímatele a ztratila tedy věcnou aktivní legitimaci k vedení sporu. To bylo též důvodem změny rozsudku.

Proti rozsudku odvolacího soudu podala žalobkyně dovolání, jehož přípustnost dovozovala z ustanovení § 238 odst. 1 o.s.ř. a které odůvodnila tím, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném právním posouzení věci (§ 241 odst. 2 písm. d) o.s.ř. v tehdy platném znění). Žalobkyně namítala, že pokud se v průběhu řízení, na jehož počátku byla vlastníkem i pronajímatelem sporného bytu, stali (dne 3. ledna 1995) vlastníky a pronajímateli bytu manželé [redacted], šlo o singulární sukcesi, při níž dochází k procesnímu nástupnictví, aniž by bylo třeba vyslovovat se změnou účastníka souhlas. Poukázovala přitom na výklad obsažený v Komentáři k občanskému soudnímu řádu (V. Handl, J. Rubeš a kol., Panorama Praha 1985, I. díl, str. 416-417). Dovojovala, že odvolací soud pochybil, pokud poté, co byl podáním žalobkyně z 3. července 1995 na singulární sukcesi upozorněn, nejednal dále s novými vlastníky bytu. Soud prvního stupně navíc podle žalobkyně rozhodl nad rámec žaloby o něčem, co nebylo požadováno, když povinnost byt vyklidit uložil mimo žalovanému i "všem kdož s ním bydlí". Není proto jasné, zda zamítavé rozhodnutí odvolacího soudu postihuje výrok o vyklizení v podobě formulované v žalobním návrhu či v měněném rozsudku. Proto požadovala zrušení odvolacího rozsudku.

Podle čl. II odst. 4 zákona č. 238/1995 Sb., Nejvyšší soud dokončí podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. prosince 1995 (dále jen o.s.ř.) řízení o dovolání, která nebyla k témuž datu pravomocně skončena.

Dovolání je v dané věci přípustné (§ 236 odst. 1 o.s.ř.), neboť směřuje proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu, jímž byl změněn rozsudek soudu prvního stupně ve věci samé (§ 238 odst. 1 o.s.ř.). Dovolání přitom bylo podáno včas, osobou oprávněnou - účastníkem řízení (§ 240 odst. 1 o.s.ř.), řádně zastoupenou advokátem, splňuje formální i obsahové znaky předepsané ustanovením § 241 odst. 1 věty první o.s.ř. a opírá se o způsobilý dovolací důvod podle § 241 odst. 2 písm. d) o.s.ř.

Dovolání je důvodné.

Dle § 242 odst. 1 o.s.ř., dovolací soud přezkoumá rozhodnutí odvolacího soudu v rozsahu, ve kterém byl jeho výrok napaden. Nejde-li o vady uvedené v § 237, nepřihlíží k vadám řízení, které nebyly uplatněny v dovolání, ledaže tyto vady měly za následek nesprávné rozhodnutí ve věci.

Vada na níž žalobkyně poukazovala (formulace vyklizovacího výroku v rozsudku soudu prvního stupně která - pokud tento výrok výslovně zahrnuje i jiné osoby než žalovaného - vskutku jde nad rámec žaloby) nemohla mít za následek nesprávné rozhodnutí odvolacího soudu ve věci, protože žaloba byla odvolacím soudem zamítnuta. Úkolem dovolacího soudu tedy je určit, zda singulární sukcese, k níž došlo podle ustanovení práva hmotného, zakládá též procesní nástupnictví cessionářů (jak namítá dovolatelka), nebo zda je správný postup soudu odvolacího, který, aniž by se uvedenou otázkou zabýval výslovně, uzavřel, že žalobu zamítá proto, že žalobkyně převodem vlastnictví aktivní věcnou legitimaci ztratila.

Fakt, že žalobkyně byla ke dni podání žaloby vlastnící domu, v němž se nachází byt žalovaného, a že své vlastnické právo v průběhu odvolacího řízení převedla na manžele ██████████, žádný z účastníků nezpochybnil a dovolací soud z něj proto vychází.

Právní posouzení věci je nesprávné (§ 241 odst. 2 písm. d) o.s.ř.), jestliže odvolací soud posoudil věc podle právní normy, jež na zjištěný skutkový stav nedopadá, nebo právní normu, sice správně určenou, nesprávně vyložil, případně ji na daný skutkový stav nesprávně aplikoval.

Koupí domu se sporným bytem manželé Jarošovi vstoupili do právního postavení původního vlastníka-pronajímatele (žalobkyně) a přešla tak na ně i práva a povinnosti založená hmotněprávním úkonem jejich právního předchůdce (výpovědi z nájmu bytu); s těmito následky změny vlastnictví k pronajaté věci pro oblast hmotného práva výslovně počítá ustanovení § 680 odst. 2 a 3 o.z. To, že žalobkyně převodem vlastnictví v průběhu odvolacího řízení svou aktivní věcnou legitimaci ztratila, však zpochybňováno nebylo a není; spornou je jen otázka, zda takový převod měl za následek i změnu v osobě účastníka řízení.

Diskuse na téma, zda hmotněprávní singulární sukcese (singulární sukcesí se rozumí odvozený způsob nabývání jednotlivých práv - jinak též přechod, kterým nedochází k přesunu veškerých práv a závazků z jednoho subjektu na druhý) vede k procesnímu nástupnictví cessionáře v občanském soudním řízení jehož předmětem je uplatňování nebo bránění postoupených práv (vymáhání postoupených povinností), se v právní praxi i v odborné literatuře vede již delší dobu. K zastáncům teorie přímého procesního nástupnictví patřili již autoři výše uvedeného Komentáře k občanskému soudnímu řádu z roku 1985, jehož se dovolává žalobkyně. Praktického významu však řešení této otázky nabylo až počátkem 90. let, v souvislosti s obnovou soukromého podnikání a rozsáhlou privatizací státního majetku.

Názory odpůrců koncepce přímého procesního nástupnictví přehledně zpracovává článek J. Spáčila "Sporné otázky procesního nástupnictví," publikovaný v časopise Právní praxe č. 7/1995, str. 402-414. K nejzávažnějším námitkám zde patří argument, že provádět změny účastníků v řízení může soud jen když to zákon připouští; tam kde výslovné ustanovení chybí (a občanský soudní řád se důsledky hmotněprávní singulární sukcese nezabývá), k takové změně dojít nemůže. Operuje se i tvrzením, že hmotné právo chrání účastníky hmotněprávních vztahů dostatečně samo, kupříkladu tím, že váže převzetí dluhu na souhlas věřitele, stanoví odpovědnost postupitele za dobytost postoupené pohledávky, nebo alespoň stanoví notifikační povinnosti, jejichž nesplnění může mít vliv na povinnost k náhradě škody. Závěr, podle nějž procesní práva a povinnosti jsou součástí převáděné pohledávky, je odmítán jako snaha o prosazení koncepce nadřazující hmotné právo právu procesnímu, dnes teorií procesního práva vesměs opuštěné.

Občanský soudní řád je nástrojem soudu k zajištění spravedlivé ochrany práv a oprávněných zájmů účastníků v občanském soudním řízení (§ 1). Jde o normu, jejímž cílem je určitě a srozumitelně upravit postup soudu a účastníků řízení ve všech procesních situacích, které mohou za trvání sporu nastat. Ani tento předpis, jakkoli rozsáhlý, však neposkytuje odpovědi na všechny procesní otázky, o nichž v průběhu řízení musí soud rozhodnout. Postrádá-li občanský soudní řád návod, jak konkrétní otázku řešit, nezbývá soudu, než ji zodpovědět výkladem, založeným na principech vyjádřených v ustanoveních § 1 až § 6 o.s.ř., případně i s přihlédnutím k zákonné úpravě obsažené v jiných normách. Tak je tomu i v otázce singulární sukcese.

Občanský soudní řád se o procesním nástupnictví zmiňuje pouze rámcově v ustanovení § 107 o.s.ř.; to ovšem upravuje jen postup soudu při sukcesi univerzální. Problém neřeší ani institut záměny účastníků (§ 92 odst. 2 o.s.ř.). Využitím tohoto ustanovení lze sice předejít negativním důsledkům zjištění, že některý z účastníků není ve sporu věcně legitimován, účelem záměny však je odstranit takový nedostatek věcné legitimace, který zde byl od počátku řízení, nikoli zhojit ztrátu věcné legitimace, k níž u původního, věcně legitimovaného účastníka sporu, došlo v průběhu řízení singulární sukcesí. Záměnu účastníků může zmařit žalovaný tím, že odepře souhlas s jejím provedením. Ve stadiu řízení odvolacího pak nelze ustanovení § 92 odst. 2 o.s.ř. užít vůbec (§ 216 odst. 1 o.s.ř.) Navíc se při záměně účastníků promlčení nároku vůči žalovanému, který do řízení vstupuje, přerušuje až podáním žaloby vůči němu.

O rovnocennosti vzájemných vazeb mezi právem procesním a hmotným lze při praktickém uplatňování procesních pravidel hovořit jen tam, kde ji respektuje i pozitivní právní úprava. Ustanovení hmotného práva, která se singulární sukcesí spojují ztrátu věcné legitimace dosavadního účastníka řízení, bez toho, aby strana, domáhající se v řízení ochrany svých práv a oprávněných zájmů měla možnost negativním důsledkům, z této ztráty pro ni vyplývajícím, zabránit, onu rovnocennost významně

narušují. Stěží však lze takové hmotněprávní úpravě přisuzovat úmysl zbavit dotčeného účastníka soudní ochrany. Logickým je naopak závěr, že hmotné právo v těchto případech s procesním nástupnictvím počítá, ba dokonce na ně spoléhá. Tomuto očekávání se nutně musí podřídít i výklad občanského soudního řádu, a to tím spíše, že občanský soudní řád sám o dopadu singulární sukcese na oblast procesněprávních vztahů mlčí.

Dojde-li tedy v průběhu občanského soudního řízení k singulární sukcesi, přecházejí na cessionáře i práva a povinnosti dosavadního subjektu (dosavadního účastníka řízení) s uplatňováním nebo bráněním postoupených práv spojená, včetně práv a povinností procesních. Jde o přímé procesní nástupnictví, takže ke změně v osobě účastníka řízení dochází bez toho, aby o ní soud rozhodoval. Jedinou podmínkou tu je, aby singulární sukcese byla u soudu uplatněna.

Závěr odvolacího soudu, založený na předpokladu, že účastníkem řízení po prodeji domu zůstala bez odpovídající aktivní legitimace žalobkyně, tudíž správný není. Po řádně oznámeném a listinami prokázaném prodeji domu bylo třeba jako s účastníky odvolacího řízení (a nositeli práv pronajímatele odvozovaných od výpovědi z nájmu dané předchozím vlastníkem-pronajímatelem) jednat s manželi [REDAKCE]. Logicky nesprávné je z těchto důvodů i zamítavé rozhodnutí odvolacího soudu na "ztrátě" aktivní legitimace účastníka řízení vybudované.

Dovolací důvod, který vycházel z argumentu nesprávného právního posouzení věci ve smyslu § 241 odst. 2 písm. d) o.s.ř., byl tudíž uplatněn důvodně. Nejvyšší soud, který o věci rozhodl bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1 o.s.ř., část věty za středníkem), proto napadený rozsudek zrušil a věc vrátil odvolacímu soudu k dalšímu řízení (§ 243b odst. 1, 2 o.s.ř.). V novém rozhodnutí bude znovu rozhodnuto o nákladech řízení, včetně nákladů řízení dovolacího (§ 243d odst. 1 o.s.ř.).

Vyslovený právní názor dovolacího soudu ve věci procesního nástupnictví je pro další řízení závazný (§ 243d odst. 1 o.s.ř.).

Proti tomuto rozsudku není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 21. srpna 1996

Předseda senátu:
JUDr. Jaroslav B u r e š [REDAKCE]

[REDAKCE]

[REDAKCE]